

Dariusz Kusz

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Krośnie

Artur Stec

Politechnika Rzeszowska

WYNIKI EKONOMICZNE GOSPODARSTW UTRZYMUJĄCYCH BYDŁO SIMENTALSKIE NA PODKARPACIU

1. Wstęp

Z ekonomicznego punktu widzenia produkcja zwierzęca ma ważne miejsce w produkcji rolniczej w Polsce. W roku 2004 w strukturze towarowej produkcji rolniczej przychody ze sprzedaży zwierząt oraz surowców i produktów zwierzęcych stanowiły ponad 56%, a udział mleka krowiego kształtował się na poziomie około 17%, co daje drugie miejsce po żywcu wieprzowym (19,7%). Dane te wskazują, że producenci mleka mają istotne znaczenie w rolnictwie polskim. Jednak gospodarstwa utrzymujące krowy mleczne wykazują wiele słabości, zwłaszcza związanych z małą skalą produkcji [Parzonko 2003, s.132]. Słabości te są szczególnie widoczne w województwie podkarpackim, gdzie około 93% gospodarstw utrzymuje tylko 1 lub 2 krowy (tab. 1). W roku 2002 tylko 30 gospodarstw posiadało stado liczące 20 i więcej sztuk. Tak niewielka skala produkcji w wielu podkarpackich gospodarstwach jest przyczyną wysokich kosztów produkcji i słabej pozycji rynkowej, znacznie ograniczającej możliwość uzyskania wyższych cen.

W województwie podkarpackim coraz większą popularność wśród rolników utrzymujących krowy zdobywa rasa simentalska. Jest to rasa bydła umożliwiająca wydajną hodowlę ukierunkowaną zarówno na produkcję mleka o wysokiej wartości przetwórczej, jak i na produkcję mięsa. Popularność tych krów wynika stąd, że znaczna część województwa to rejony górskie i podgórskie, dla których rasa ta jest szczególnie predysponowana. Najwyższą, a zazwyczaj najtańszą produkcję otrzy-

muje się wtedy, gdy jest ona dostosowana do warunków przyrodniczych. Krowy tej rasy dobrze znoszą trudne warunki górskie i nie wymagają dużego udziału pasz treściwych w dawce żywieniowej. Żywienie można oprzeć na wypasaniu oraz sianokiszonkach i kiszonkach, co pozwala ograniczyć koszty i uzyskiwać dochody na poziomie akceptowalnym przez rodzinę rolnika.

Tabela 1. Liczba i struktura gospodarstw według skali chowu krów

Wyszczególnienie	Gospodarstwa posiadające krowy (w szt.)						
	1	2	3-4	5-9	10-19	20-29	30 i więcej
Liczba gospodarstw	72 689	21 231	5 225	1 299	253	20	10
Struktura gospodarstw (w %)	72,16	21,08	5,19	1,29	0,25	0,02	0,01

Źródło: [Użytkowanie gruntów... 2003].

Celem pracy było przedstawienie wyników ekonomicznych gospodarstw zajmujących się chowem bydła simentalskiego w zależności od liczby utrzymywanych krów.

2. Źródła materiałów i metodyka badań

Badaniami objęto 21 gospodarstw rolniczych z terenu województwa podkarpackiego, zajmujących się chowem bydła simentalskiego. Gospodarstwa były położone na obszarach górskich Beskidu Niskiego, utrzymywały powyżej 10 krów i specjalizowały się w produkcji mleka (produkcja mleka w strukturze produkcji końcowej wynosiła ponad 60%). Największa liczba krów w gospodarstwie wynosiła 40 sztuk. We wszystkich gospodarstwach krowy były objęte kontrolą użytkowości mlecznej, średnia wydajność mleka wynosiła 4880 kg. Krowy cechowała wysoka zdrowotność, u żadnej nie stwierdzono stanów zapalnych wymienia czy zaburzeń okołoporodowych. Sprzedawane mleko było tylko klasy ekstra. Podstawę żywienia stanowiły pasze objętościowe soczyste i suche produkowane w gospodarstwie. Zakres czasowy badań obejmował 2005 rok. Źródłem uzyskania materiału empirycznego był wywiad z zastosowaniem kwestionariusza.

W celu zaprezentowania wyników ekonomicznych badanych gospodarstw wykorzystano rachunek dochodu rolniczego według zunifikowanego systemu rachunkowości gospodarstw rolniczych [Ziętara 1998, s. 93].

W zależności od liczby utrzymywanych krów badane gospodarstwa podzielono na dwie grupy: I – do 20 krów (11 gospodarstw), II – 20 i więcej krów (10 gospodarstw).

3. Wyniki badań i ich omówienie

Każde gospodarstwo rolnicze funkcjonujące w warunkach gospodarki rynkowej ma na celu uzyskiwanie dochodów zaspokajających potrzeby konsumpcyjne i akumulacyjne właściciela. Źródłem dochodu są przychody uzyskane z produkcji

rolniczej. W badanych gospodarstwach średnia wartość przychodów wynosiła 103 658,90 zł, przy czym wyraźną ich większość generowały przychody z produkcji mleka (tab. 2). Największy udział tych przychodów wystąpił w gospodarstwach utrzymujących 20 i więcej krów. Niewielki udział w przychodach, mimo że rasa ta utrzymywana jest w Polsce w typie o dwukierunkowej użytkowości (mleko i mięso), stanowiły przychody ze sprzedaży bydła. Daje się zauważyć, że przychody zależały od liczby utrzymywanych krów. Gospodarstwa utrzymujące 20 i więcej krów osiągały dwukrotnie wyższe przychody. Podobna sytuacja wystąpiła na niższym szczeblu rachunku dochodu rolniczego, jakim jest kategoria nadwyżki bezpośredniej.

Tabela 2. Wyniki ekonomiczne badanych gospodarstw

Wyszczególnienie	Gospodarstwa razem	Grupa gospodarstw	
		I	II
Przychody z gospodarstwa (w zł), w tym (w %):	103 658,90	63 376,50	128 356,50
– mleko	69,43	64,39	71,32
– bydło	14,35	18,68	12,73
– dotacje do działalności operacyjnej	11,80	14,80	10,68
Koszty bezpośrednie (w zł)	22 137,70	11 627,20	29 495,00
Nadwyżka bezpośrednia (w zł)	81 521,20	56 749,30	98 861,50
Wartość dodana brutto (w zł)	61 269,32	43 066,91	74 011,00
Wartość dodana netto (w zł)	48 749,55	33 854,63	59 176,00
Dochód rolniczy netto (w zł)	46 811,53	33 648,00	56 026,00
Udział dotacji do działalności operacyjnej w dochodzie rolniczym netto (w %)	26,13	30,07	24,47
Dochód dyspozycyjny (w zł)	60 573,88	42 628,00	73 136,00

Źródło: badania własne.

W strukturze kosztów bezpośrednich dominowały pasze oraz koszty nawożenia mineralnego (tab. 3). Koszty bezpośrednie stanowiły przeciętnie 21,35% generowanych przychodów, przy czym w grupie I było to 18,35%, w grupie II zaś – 22,95%.

Wartość dodana stanowi opłatę za zaangażowanie trwałych czynników produkcji w działalności operacyjnej gospodarstwa rolnego, bez względu na ich status własnościowy [Mańko, Sass, Sobczyński 2005, s. 328]. W gospodarstwach utrzymujących więcej krów wartość dodana była znacznie większa niż w gospodarstwach z mniejszą liczbą krów (tab. 2).

O kondycji finansowej gospodarstwa decydują głównie osiągnięte dochody. Dochód rolniczy jest to kategoria wynikowa, która stanowi opłatę za pracę rolnika i jego rodziny oraz z tytułu posiadania środków produkcji i ryzyko podejmowane przez zarządzającego gospodarstwem. W badanych gospodarstwach przeciętnie dochód rolniczy wynosił 46 811 zł, przy czym jego wartość w gospodarstwach z II grupy była prawie dwukrotnie większa niż w gospodarstwach I grupy. Warto też

zwrócić uwagę na znaczenie dotacji do działalności operacyjnej w kształtowaniu dochodu rolniczego. W badanych gospodarstwach przeciętnie udział ten wynosił ponad 26%, przy czym większe znaczenie dotacje miały w gospodarstwach utrzymujących do 20 krów (tab. 2). Źródłem dochodów rodzin rolniczych, obok dochodu z działalności operacyjnej gospodarstwa, są dochody uzyskiwane z innych źródeł. Wraz z dochodem rolniczym składają się one na dochód dyspozycyjny rolnika i jego rodziny. W badaniach własnych stwierdzono, że w gospodarstwach II grupy znaczenie dochodów z działalności pozarolniczej, jak i dochodów spoza gospodarstwa w kształtowaniu dochodu dyspozycyjnego było znacznie większe niż w gospodarstwach I grupy.

Tabela 3. Struktura kosztów bezpośrednich w badanych gospodarstwach

Wyszczególnienie	Gospodarstwa razem	Grupa gospodarstw	
		I	II
Pasze	33,2	34,6	32,8
Koszty leczenia i usług weterynaryjnych	5,1	5,7	4,9
Inseminacja	6,9	7,6	6,8
Koszt kontroli użytkowości krów	8,0	9,2	7,7
Nawożenie mineralne	37,1	30,2	39,1
Środki ochrony roślin	3,2	3,2	3,2
Pozostałe koszty bezpośrednie	6,5	9,5	5,5
Razem	100,0	100,0	100,0

Źródło: badania własne.

Jednym z ważnych elementów gospodarowania w rolnictwie jest ocena efektywności użytych zasobów. Z przeprowadzonych badań wynika, że dochodowość ziemi w gospodarstwach utrzymujących większą liczbę krów była wyższa (tab. 4). Obecnie jednak ziemia odgrywa mniejszą rolę, istotniejsza z punktu ekonomicznego jest dochodowość pracy. Właśnie od dochodowości pracy w rolnictwie w dużym stopniu zależy ekonomiczna wydolność gospodarstw rolniczych. Dochodowość pracy, podobnie jak i ziemi, w gospodarstwach II grupy też była znacznie większa niż w gospodarstwach I grupy (tab. 4).

Tabela 4. Dochodowość ziemi i pracy w badanych gospodarstwach

Wyszczególnienie	Gospodarstwa razem	Grupa gospodarstw	
		I	II
Dochód rolniczy netto (w zł/ha UR)	1 689,27	1 594,045	1 755,935
Dochód rolniczy netto (w zł/jedn. pełnosprawną)	18 780,50	13 159,68	22 715,08
Dochód rolniczy netto (w zł/jedn. pełnozatrudnioną)	19 374,56	13 892,01	23 212,35

Źródło: badania własne.

4. Podsumowanie

Czynnikiem wyraźnie różnicującym wyniki ekonomiczne badanych gospodarstw była liczba utrzymywanych krów. Rolnicy utrzymujący 20 i więcej krów osiągalni znacznie wyższe przychody, jak też generowali znacznie wyższy poziom dochodu rolniczego. Na poziom osiąganego dochodu rolniczego istotny wpływ miały też dopłaty bezpośrednie. Ich znaczenie w kształtowaniu wartości dochodu było nieznacznie wyższe w gospodarstwach z mniejszą liczbą krów. Badane gospodarstwa posiadały też inne źródła dochodów, które znacząco wpływały na ich sytuację finansową. Wraz ze zwiększaniem się pogłowia krów w gospodarstwach poprawiała się też znacznie dochodowość ziemi i pracy. Świadczyć to może, że wyniki ekonomiczne i efektywność zależą od umiejętności wykorzystania ekonomiki skali. Presja efektywnościowa, przed jaką stają gospodarstwa, powinna nadal zmuszać je do pogłębionych procesów koncentracji i specjalizacji. Można też stwierdzić, że mimo gospodarowania w trudnych warunkach przyrodniczych badane gospodarstwa osiągały zadowalające efekty ekonomiczne. Nie bez znaczenia była tu rasa krów, dobrze przystosowanych do warunków górskich, czego dowodem była wysoka zdrowotność i produkcyjność.

Literatura

- Mańko S., Sass R., Sobczyński T., *Dochody z tytułu zarządzania i ryzyka wybranych typów rolniczych gospodarstwa w zależności od skali produkcji*, Prace Komisji Nauk Rolniczych i Biologicznych XLIV, Seria B nr 58, Bydgoszcz 2005.
- Parzonko A., *Wyniki ekonomiczne gospodarstw wyspecjalizowanych w chowie bydła mlecznego w zależności od skali produkcji mleka*, Roczniki Nauk Rolniczych, seria G, t. 90, z. 1, 2003.
- Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i pogłowie zwierząt gospodarskich. Województwo podkarpackie*, Powszechny Spis Rolny 2002, Urząd Statystyczny, Rzeszów 2003.
- Ziętara W., *Ekonomika i organizacja przedsiębiorstwa rolniczego*, Wydawnictwo FAPA, Warszawa 1998.

ECONOMIC RESULTS OF THE FARMS BREEDING SIMMENTAL CATTLE IN THE REGION OF PODKARPACIE

Summary

It has been found that together with the increase in the number of cows, the higher level of agricultural income is achieved. The level of income is influenced by direct subsidies. Together with the increase in the headage of cows on the farms, the profitability of land and work also significantly increased, which may reflect the fact that economic results and effectiveness depend on the ability to use scale economics.